

ILDEFONS CERDÀ UN IL·LUSTRE CATALÀ QUE NO VA SER CATALÀ IL·LUSTRE

Debat organitzat per l'Acadèmia de Bones Lletres i l'Agrupació Catalana de Tècnics Urbanistes, celebrat l'11/03/2022 a la seu de l'Acadèmia i presentat per BORJA DE RIQUER I PERMANYER

ILDEFONS CERDÀ, EL POLÍTIC

ANTONI RENALIAS I SULLÀ, arquitecte i president de l'ACTU

- Bon dia a tothom. En nom de l'Agrupació de Tècnics Urbanistes de Catalunya, estem molt agraïts a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, i especialment al seu president, BORJA DE RIQUER i al seu membre CARLES CARRERAS, tots dos presents en aquesta taula, el segon inspirador de l'acte que avui celebrem, i causa de que jo estigui també assegut aquí, molt agraïts, dic, per la hospitalitat i per haver-nos obert les portes a un món que admirem però del qual, els tècnics, sovint ens avergonyim de no ser-hi prou presents.
- Era difícil trobar una esclatxa per parlar de l'ILDEFONS CERDÀ, atès que la seva obra i la seva trajectòria han estat sobradament descrites i analitzades. I especialment, intentar una nova diagnosi sobre l'EIXAMPLE de BCN resultava, quan vaig posar-me a pensar, temerari i inútil.
- De l'ILDEFONS CERDÀ està pràcticament tot explicat, i vistes les seves reflexions, (val a dir que escrivia un Diari, endemés de tots els tractats que coneixem, expressió de les seves categòriques solucions per l'ampli espectre de la teoria i de la praxis urbanístiques), i de l'obra llegada, he volgut imaginar com era la persona, i sense ànim de ser expert en psicologia, he trobat que el millor qualificatiu que li podia assignar, i que li atorga el valor innegable de "il·lustre" és el de polític.
- ILDEFONS CERDÀ va ser diputat a MADRID, regidor a l'Ajuntament de BCN, diputat provincial pel Partit Republicà i, durant la República Espanyola, president en funcions de la DIBA. I va morir als 61 anys, trist, malalt i arruïnat. Això podria ser una ressenya de la seva vida.
- Un segle més tard, els seus ossos van romandre durant un any al despatx del rector FABIÀ ESTAPÉ, fins a ser inhumats a MONTJUIC. Aquest tipus d'anècdota no és a l'abast de tothom. Només cal recordar el crani de RÉNÉ DESCARTES.

- Penso que el CERDÀ no va tenir massa temps ni interès premeditat en ser algunes de les coses que va ser a la vida. Probablement com moltes persones que han aconseguit fites de repercussió important en la Història, l'atzar i les circumstàncies sobrevingudes el van empènyer en alguna de les seves etapes de la vida.
- Així, parlar del CERDÀ com a "polític" té el seu risc, perquè possiblement no era un objectiu que ell s'hagués traçat, si entenem la "política" com l'activitat dels que governen o aspiren a governar, i per tant ambicionen el poder.
- He volgut insistir en l'atribut de "polític" com eix de la meua intervenció, explorant en diverses fonts, aspectes que m'ajudessin i alhora justificuessin (sigui dit reconeixent un cert grau d'intencionalitat), la meua tesi.
- És àmpliament conegut el fet de la mort del pare i dels dos germans més grans, que li van permetre deixar la seva feina com enginyer de camins de l'ESTAT el 1849, amb trenta-quatre anys, tornar a la casa familiar de CENTELLES, i reorientar radicalment la seva ruta professional.
- Però podem citar també com exemple de l'atzar o de les circumstàncies sobrevingudes, la seva anada a PARÍS, l'estiu de 1856, fugint de l'estat de setge decretat a la fi del Bienni Progressista, i pel qual va cessar com a Regidor de l'Ajuntament de BCN : allà es va topar amb la reforma del HAUSSMANN, i sent meticulós i tafaer com era, es va dedicar a mesurar les amplades dels carrers, de les voreres, de les distàncies entre els arbres, etc.
- Em pregunto (des de l'oportunitat d'aquest acte d'avui crec que puc fer-ho, tot i sabent que és arriscat) si també va conèixer durant la seva estada a PARIS, el pensament i la ploma del historiador, republicà, romàntic i anticlerical JULES MICHELET, nascut abans que el CERDÀ i que va morir amb dos anys de diferència (1798-1874 c. 1815-1876). No em puc estar de transcriure un passatge del llibre "L'Oiseau", escrit precisament l'any 1856, en que va arribar CERDÀ a PARÍS :

"Els homes no haguessin pogut viure sense els ocells, els quals els han pogut protegir dels insectes i dels rèptils; per contra, els ocells haguessin viscut sense els homes"
- Seria erroni, però, imaginar que el CERDÀ era fantasiós i abocat a les idees del filòsof JEAN-JACQUES ROUSSEAU, com molt bé es va ocupar d'escriure en la seva proposta de reforma de la Ciutat de MADRID. Afirmava amb contundència que la falta de qualitat de vida a les ciutats és la causa dels malestars socials que ROUSSEAU, per la seva banda, atribueix als compromisos que els homes han establert en contra de la seva llibertat.
- Alhora seria erroni creure que el CERDÀ estava en contra de les llibertats, quan va adherir-se des de jove als principis republicans, lliberals i progressistes. Però sempre dins d'un ordre. Amb moderació. En el seu Diari es descriu a sí mateix literalment : *"Soc revolucionari i conservador, reformista i tradicionalista"*.

- És una constant en les accions del CERDÀ una aparent ambigüïtat connatural, que li permet --ara diríem—navegar entre diverses aigües.
- Un altre moment en el qual l'atzar va jugar a favor de l'ideari nouvingut del CERDÀ va ser sense cap dubte (ell mateix ho assenyala així en el seu Diari), quan, amb vint-i-nou anys, el 1844, viatja a NÎMES, i descobreix el ferrocarril, i entén/intueix encertadament que les ciutats modernes han d'adaptar-se a un nou model de comunicació, intern i extern.
- Ja des d'aquest moment, s'inicia en el seu imaginari discursiu d'un futur urbanisme, l'obsessió per la mida d'una ciutat. Així, escriu el 1856, un any després de la "Memòria d'Avantprojecte d'Eixample" de BCN, a la seva "Monografia de la classe obrera" :

"La ciutat no és apta per a la nova civilització, caracteritzada per l'aplicació de l'energia del vapor a la indústria i la millora de la mobilitat (referint-se als camins de ferro) i de la comunicativitat (referint-se al telègraf òptic)".

- En el mateix sentit, l'any 1859 escriu la "Teoria de la construcció de les ciutats", on diu :

"Los ferrocarriles y los telégrafos eléctricos vendrán a uniformar el idioma, las pesas, medidas y monedas; destruirán las antiguas odiosidades de nación, y afianzarán el imperio de la paz universal, borrarán ese antagonismo de clase debido a la falta de civilización y de justicia, y vendrán a producir la debida armonía entre las diversas clases de la sociedad. No producirán el siglo de oro porque ese ni ha existido ni puede existir sobre la tierra mas que en la imaginación ardiente de los poetas, pero mejorarán nuestras condiciones morales y materiales de una manera admirable, sobre todo si se comparan con los siglos que dejamos atrás"

- Tornant a quines han de ser les característiques o condicions d'un polític, no podem passar per alt que la mateixa paraula prové del grec *polis*, que significa ciutat, i que per tant, etimològicament, la política és tot allò que té a veure amb la ciutadania i les seves preocupacions, especialment la ideologia dels grups.
- Vull citar a la REMEI MARGARIT. Escriu : *"Em sembla que un polític és una persona que vol treballar pel bé comú"*.
- Aquesta caracterització de la política, en el cas del CERDÀ, la identifica clarament el seu biògraf MANUEL ANGELÓN, quan escriu : *"... per ell, la paraula política volia dir país, volia dir humanitat; considerada la política com una ciència pràctica, i tot el que no és pràctic no era política"*.
- Fent un recull denominador dels requisits que han de substanciar un polític, n'hi ha dos de cabdals : el compromís social i la preparació acadèmica.
- Ampliant la banda a qualitats bàsiques de la mateixa persona, n'hi ha així mateix dues de cabdals : la consciència d'un mateix (fortaleses i debilitats) i el processament

equilibrat de la informació, als efectes de deduir les diagnosis i encertar en les propostes.

- Anirem trobant aquestes qualitats en el recorregut de la breu exploració que pretenen les meves paraules, i si se'm permet, per desbordament.
- CERDÀ era una persona, alhora que d'idees trencadores, pragmàtica en el procés d'aconseguir-les, i això es fa evident quan es pensa que va viure bona part de l'adolescència en el món rural, del qual va passar a estudiar a BCN, i posteriorment a MADRID, que va iniciar l'exercici professional amb vint-i-sis anys, i que va morir amb seixanta-un anys. Amb trenta-cinc anys d'activitat, va deixar un impagable llegat de pensament escrit i de bona feina, i que aquest rendiment únicament és possible, si a l'esforç i l'enginy s'hi suma el pragmatisme.
- El recorregut vital del CERDÀ recorda el de tants savis, en alguna vessant de la ciència o de les arts, que han mort prematurament, quan la seva obra ja no era – diguem – útil, i havien cremat un esforç intens i continuat en aconseguir aquesta utilitat en la seva especialitat, científica, artística o altri.
- No tenim cap dubte de que el CERDÀ va tenir un fort impuls de compromís social, i de que va es va preparar acadèmicament, des dels primers estudis de matemàtiques fins a obtenir el títol d'enginyeria de camins als vint-i-sis anys, el 1841.
- De la seva infantesa, quan no tenia ni deu anys, necessàriament devien deixar-li senyal els neguits i canvis de residència que van provocar a la seva família les amenaces i incursions de les faccions absolutistes contra el seu pare, declaradament lliberal. I per aquesta raó, des de jove va constatar els efectes del terror, i va adscriure's emocionalment i sobretot per convicció, als principis d'una Constitució aprovada el 1812, tres anys abans del seu naixement.
- CERDÀ va viure una època convulsa i de canvis accelerats. Al 1834 va esclatar la primera guerra carlina, i al 1837, veient les tropes a la porta de MADRID, es va allistar a la Milícia Nacional, en defensa de la Constitució.
- Aquest acte pot fàcilment qualificar-se de "polític" i seria en aquest cas el primer senyal de compromís amb la societat, en un moment clau de la seva vida, tot just iniciant els seus estudis d'enginyeria de camins.
- No es pot dir que en cap cas el CERDÀ fos un addicte al món de les armes. Més aviat li provocava un rebuig que va explicitar amb aquest contundent paràgraf :

“La omnipotencia militar, que lo asume todo en nuestro país, ha sido la única que ha dispuesto siempre a su antojo, como árbitro absoluto, del porvenir moral y material de esta mercantil e industriosa población”.

- Resulta imprescindible assenyalar que la resistència obsessiva dels militars en mantenir la ignominiosa situació de la ciutat emmurallada no es va poder vèncer fins al 1858, en que es va aprovar el *“Pla de Reforma i Eixample”* del CERDÀ i el govern

de la Unió Lliberal de l'O'Donnell va derogar el caràcter de “plaça de guerra” que assumia la ciutat, concedint l'eixample il·limitat.

- Però la milícia era un altre espai, que podia col·laborar amb els professionals de la guerra, però sense estar sotmès a les seves pautes i doctrina de comportament.
- Hem dit que el CERDÀ havia de ser pragmàtic, i ho era, per tal d'aconseguir els seus objectius. Però tenia, endemés, el do de la intuïció, contrastat sempre amb l'observació, i va descobrir molt aviat que la bona relació amb el “poder”, dit col·loquialment, era imprescindible per alleugerir de temps i entrebancs qualsevol projecte.
- I així, tots els seus biògrafs afirmen que va tenir sempre molt bones relacions amb el govern central de l'ESTAT. Podríem afirmar que va ser prudent i va saber adquirir complicitats, més que no pas adversaris. Hi ha tres polítics que cal citar, tots tres progressistes, i amb els quals el CERDÀ va establir una forta empatia, que li va permetre aprendre de les maneres de l'alta gestió, i alhora garantir-se el suport.
- Val la pena fer una ressenya d'aquestes persones, per tal de valorar la influència i la transcendència que van tenir en les fites polítiques i professionals del CERDÀ.
- PASQUAL MADDOZ IBÁÑEZ (1806-1870) : advocat i reconegut anticlerical, diputat a les Corts Espanyoles, ministre d'Hisenda, president del consell de ministres, i governador de BCN, va ser un dels fundadors de l'estadística, va dirigir la formació del “*Diccionari geogràfic-estadístic-històric d'Espanya i les possessions a Ultramar*”, va promoure la “*Llei de Desamortització*” i va tenir un paper fonamental en l'enderrocament de les muralles de BCN, fet imprescindible per executar el Pla de Reforma del CERDÀ.
Del perfil del MADDOZ es poden citar dos fets prou entenedors : 1, durant els seus discursos a les Corts, la seva vehemència li va fer trencar a cops de puny, més d'una vegada, el respall de l'escó davanter, i 2) a data d'avui, l'espanyola *REAL ACADEMIA DE HISTORIA* li dedica una fitxa amb aquesta cloenda : “*Sobre su tumba, sucia, rota y abandonada, se eleva un monumento costeado por suscripción popular*”.
- CIRIL FRANQUET I BERTRAN (1809-1870) : llicenciat en dret, diputat a les Corts Espanyoles, governador de Tarragona i BCN on va succeir a MADDOZ, director general d'Administració Local, i autor d'estudis sobre l'aprofitament de les aigües, els quals van donar lloc a la primera “*Llei d'Aigües*” de l'ESTAT. Va defensar a MADRID, i va ser determinant, la proposta d'eixample de BCN del CERDÀ, contra la proposta del ROVIRA I TRIAS. Per ordre del ministeri de Foment, li va encarregar al CERDÀ un aixecament topogràfic dels terrenys alliberats com a resultat de l'enderroc de les muralles, per tal de poder-los planificar i posar-los a la venda. Va impulsar des de diferents àmbits de poder, la construcció de noves carreteres i línies de ferrocarril. De la categoria del FRANQUET en deixa empremta el catedràtic SEBASTIÁN MARTÍN RETORTILLO en el seu llibre “*La elaboración de la ley de aguas de 1866*”, escriu : “*Cirilo FRANQUET, exdirector general d'Administració i, amb anterioritat, governador civil prové professionalment de l'esfera superior de l'Administració de*

"l'Estat: d'eixa classe de hòmens que entre nosaltres no ha arribat a adquirir carta de naturalesa, tal com es van concebre en el seu origen seguint el model francès, i dels que tan sols en comptats moments de la nostra Història del segle passat podem trobar alguns representants."

- LAUREÀ FIGUEROLA I BALLESTER (1816-1903) : membre de la Junta de BCN, catedràtic d'Economia Política i Dret Polític i Administratiu a la UB, ministre d'Hisenda, i president del Senat. Va fundar l'Escola Normal de Mestres de BCN i va crear la unitat monetària de la pesseta. Va promoure la liberalització del mercat interior, suprimint les duanes internes.
Va ser membre d'aquesta Acadèmia de Bones Lletres.
- De cadascun d'aquests tres polítics apareixen aspectes que tenen molt a veure amb el recorregut professional del CERDÀ, imbricant-se en la seva carrera polifacètica, on l'atenta mirada sobre l'enginyeria, i per tant la ciència, i la preocupació per la societat, substanciada en el model de les ciutats, i per tant la política, estan sempre entrelaçades.
- Arribats aquí, hem de fer uns passos enrere, i citar un dels qui, sense cap dubte, van influir des de l'adolescència al CERDÀ : l'HENRI DE SAINT-SIMON (1760-1825), el precursor del socialisme, i que va propugnar la constitució d'un nou model d'Estat dirigit per científics i artistes, en substitució dels que ell anomenava "ganduls" : els capellans, els nobles i els explotadors.
- Per a SAINT-SIMON, les causes del canvi i del progrés social han de ser producte de les innovacions tecnològiques i culturals, sent la ciència el principal motor del progrés. Resulta evident que aquesta doctrina podria conduir directament a la tecnocràcia, i no és gratuït preguntar-se si el CERDÀ tenia algun aspecte de tecnòcrata. La meua opinió és afirmativa. Una tecnocràcia pragmàtica i prudent, però en absolut conservadora.
- Afegim, per a que quedi clar, que el CERDÀ és contrari a qualsevol utopia, la seva bandera és el positivisme. Amb aquest atribut qualifica el seu segle.
- En les formes del CERDÀ, diguem-ne polític -tècniques, sempre apareixen tres factors o tres cares del tetraedre perfectament orientades : la sensibilitat social, el pragmatisme i el rebuig al conflicte.
- Situem-nos al 1855, quan el CERDÀ té quaranta anys, i amb catorze d'exercici professional ha cobert un ampli ventall d'experiències, primer com a funcionari de l'ESTAT i posteriorment al servei de l'empresa privada, en projectes de carreteres i de ferrocarrils, i porta un any de regidor síndic de l'Ajuntament de BCN. Un any abans s'havia iniciat l'enderroc de les muralles. És l'any en que el CERDÀ presenta el topogràfic i la "*Memòria d'avantprojecte d'eixample*". És el mateix any en que moren milers de barcelonins pel còlera. Aquell any, es produeix la primera vaga general, (a recordar la consigna de "*Associació o mort*") amb la participació de BCN, REUS, VILANOVA, MANRESA, MATARÓ, i les valls del LLOBREGAT, l'ANOIA i el TER. És el conflicte de les selfactines (ja començava la colonització lingüística de l'anglès).

La revolució industrial estava canviant la fesomia del país i havia ampliat les diferències econòmiques, i per tant, socials.

- El CERDÀ va a MADRID, com a membre de la Milícia Nacional (n'era comandant de sapadors), formant part de la Comissió Mixta Ajuntament-Diputació-Obrers, per tal de discutir i negociar les millores demandades pels obrers.
- En aquell moment (tornem a l'atzar), a les preocupacions higienistes (recordem el binomi inseparable de "densitat" i de "mortalitat") i a les voluntats de progrés resultants de les noves tecnologies (energia, mobilitat i comunicativitat), s'afegeix a l'ideari del CERDÀ la caracterització del seu impuls, de bell antuvi, romàntic : partint de la marginació social en abstracte, concreta el verdader problema dels obrers, contextualitza la seva consciència social, ha trobat les causes del malestar, i en el seu conjunt, té clar quin ha de ser el projecte de canvi per les ciutats.
- El CERDÀ ja havia intuït inicialment i contrastat posteriorment, seguint el procediment científic que mai va deixar d'aplicar, el necessari ús de l'estadística, i així en les seves propostes per BCN, denuncia la progressiva densificació que han sofert els solars de la ciutat de BCN emmurallada, en absència de mesures higièniques correctores. Els treballs estadístics són una de les claus en les quals basa la solidesa dels seus plantejaments, tant pel que fa a l'esponjament de la vila closa com a les determinacions pel l'exemple dibuixat, on més que a cap altre lloc, es posen en evidència les seves obsessions (tornem a la clau romàntica) d'igualtat i d'humanisme : la isotropia de la malla, l'assignació paritària dels carrers als vianants i als carruatges, el repartiment homogeni per barris dels equipaments (escoles, hospitals, mercats, esglésies, places, ...)
- Aquí trobem la millor expressió del que la REMEI MARGARIT definia com a polític : quin bé comú pot superar el que resulta de la igualtat i de l'humanisme, substanciat en la concepció de com distribuir l'assentament de la població en el territori urbà? El CERDÀ no sabia que més tard, allò que ell defensava i va projectar, generacions posteriors anomenarien "qualitat de vida", un valor de complex algoritme, perquè respon a emocions, però que té les seves arrels en aquelles preocupacions per la higiene i per l'accés universal a les noves tecnologies.
- Va ser el CERDÀ un ideòleg? Possiblement no. La seva política es basava sempre en fets contrastats, i no intentava aconseguir una fita fora de temps. Observem a què es va dedicar els primers anys de professió, en qualitat d'enginyer de camins de l'ESTAT : va treballar successivament en els projectes de les carreteres d'ALBACETE a MÚRCIA, de MÚRCIA a CARTAGENA, de TARRAGONA a MORA D'EBRE, el tram a la VALL D'ARAN i la SEU D'URGELL, de BCN a RIPOLL, de VALÈNCIA a BCN, i a la província de BCN, de SITGES a CANYELLES, de MATARÓ a GRANOLLERS, de BCN a SABADELL i TERRASSA, i de BCN a SARRIÀ.
- Tot això en vuit anys, ja es veu que va ser un aprenentatge important, que li va permetre d'ampliar la seva capacitat professional, en favor d'una millor aptitud per la política. No cal dir que tots i cadascun d'aquests projectes, com saben molt bé els enginyers de camins, requereixen d'un estudi minuciós de la topografia, de les

conques hidràuliques i de la millor accessibilitat a les poblacions. Són projectes de gran complexitat, i de molta dedicació.

- Els anys que treballa amb infraestructures de ferrocarril i de telègraf són igualment profitosos, i globalment, quan arriba amb cinquanta-sis anys, el 1871, a l'escó de la DIBA, el seu bagatge no té comparació : té un coneixement exhaustiu de les comunicacions de tota la província, ha dirigit les operacions de venda dels terrenys alliberats per l'enderroc de les muralles (terrenys de propietat municipal per acord del govern de l'ESTAT), ha dirigit les operacions d'ordenació i ocupació del sòl fora muralles, aplicant la tècnica alemanya de la reparcel·lació, ha gestionat amb MADRID tota la casuística de competència no-municipal (la "*Llei d'Ajuntaments*" de 1845 havia dividit les atribucions entre municipi, govern civil i govern central), ha perfeccionat actuacions derivades de la "*Llei de Desamortització General*" de 1855, ha publicat la seva "*Teoria general de la urbanització*" (1867) en sintonia amb la primera "*Llei d'Eixamples*" de l'ESTAT (1864), i fa un salt d'escala en la qüestió de la planificació, proposant una nova divisió comarcal de la província, en aquells temps basada en els partits judicials.
- El CERDÀ aplica rigorosament en els estudis d'àmbit provincial la metodologia de base estadística emprada en l'espai municipal. I sempre, amb cura precisa de la topografia.
- En els dos anys de diputat (1871-1872) i els set mesos de 1873 en que va ocupar provisionalment la presidència (novament, l'atzar), el CERDÀ va poder posar en pràctica una de les seves màximes aspiracions, com havia exposat repetidament durant tota la seva trajectòria política : la de millorar l'ADMINISTRACIÓ, vertebrant el territori i intentant la màxima eficiència.
- El 1873, el mateix any de la presidència provisional, es va proclamar la Primera República, i malauradament el CERDÀ va haver-se de dedicar principalment durant els mesos de mandat, a les accions derivades de la tercera guerra carlina (1872-1876), és a dir, al manteniment de les milícies ciutadanes i l'ajut a la defensa de les poblacions. Tot això complementat i combinat amb la tasca de posar ordre en el sí de la mateixa institució, entre els diputats de diferents sensibilitats, adoptant la màxima neutralitat o tercera via, per tal de mantenir la pau i la bona relació amb els poders de l'ESTAT. En definitiva, un exercici de gestió encomiable.
- Les Diputacions eren en aquell moment bèl·lic, un centre de poder associat amb l'ESTAT. La DIBA disposava d'una milícia (les "*guies*") formada per 1.600 homes, enquadrats en 16 companyies, la qual es coordinava amb l'exèrcit en la lluita contra els carlins. En els pressupostos del 1873, es veu clarament la mà del CERDÀ, per la metodologia i l'organització administrativa que els conforma. Així, a la Comissió Provincial del 21 d'agost de 1873, s'aproven les despeses i els corresponents impostos pels ingressos, d'un pressupost qualificat "*de guerra*". En el text de la memòria, apareix tres vegades la referència a la "topografia". Una de les cites és la següent :

“En semejante situación, no queda a los pueblos otro medio ni recurso que el de asociarse entre sí y organizarse para la común y recíproca defensa. Esta organización, fácil de suyo y sencilla por demás, y que, en un país tan ocasionado como el nuestro a civiles discordias, podría y debería ser permanente, pues en tiempos ordinarios poquísimos dispendios habría de originar; esta organización, basada en la topografía de la provincia, en el interés de cada vecino y de cada pueblo, y en la naturaleza misma de las cosas, ofrece la inapreciable ventaja de que el ejército activo pueda consagrarse con mayor desembarazo a la persecución directa y eficaz de los enemigos del reposo público y de la libertad.”

- En un moment de màxima tensió, i en la qual l'aprovació d'un pressupost comportarà recaptacions extraordinàries entre els ciutadans, i els conseqüents conflictes socials, apareix la mà del president provisional CERDÀ, fent ús d'una de les eines de major rigor en el seu exercici professional, com enginyer de camins : la topografia.
- Probablement no era aquesta l'ambició del CERDÀ, la d'haver de gestionar una institució en temps de guerra, això no entrava en els seus projectes vitals, adreçats sempre a la consecució de les millors condicions de vida dels habitants de les ciutats, però (novament, l'atzar) s'hi va trobar i va actuar amb el pragmatisme que li era connatural.
- Tot i així, va aprofitar la formació del pressupost, per promoure la seva "*Llei d'Irradiació*", per avançar mitjançant el "*pla de guerra*", en l'ordenació racional del territori, basant-se en els corredors naturals (80 itineraris interiors i cap a l'exterior de la província), justificats en la topografia i l'estadística, i formant deu confederacions, capitalitzades per les ciutats de BERGA, VIC, MANRESA, IGUALADA, SABADELL, GRANOLLERS, VILAFRANCA, MARTORELL, BCN i MATARÓ.
- El criteri que va emprar el CERDÀ per configurar aquesta divisió va ser el de la màxima connectivitat, basant-se en les comunicacions, i distingint les vies transcendents de les vies íntimes, com ja havia fet en el "*Pla de Reforma i Eixample*" de BCN, que havia servit de banc de proves als efectes.
- I fins aquí, he intentat destriar els aspectes que al meu parer caracteritzen de polític el tècnic CERDÀ, dels aspectes que caracteritzen de tècnic el polític CERDÀ. En una composició que pot recordar la "*rayuela*", aquell joc que va donar nom a una brillant novel·la del mestre JULIO CORTÁZAR.
- Moltes gràcies per el vostre interès.